

Motion till riksdagen 2021/22:3790

av **Karin Enström m.fl. (M)**

En svensk digitaliserad offentlig förvaltning i framkant

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge alla myndigheter i uppdrag att strategiskt arbeta för att öka utbudet av och tillgängligheten till öppna data, med beaktande av såväl informationssäkerhet som den personliga integriteten, och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inleda ett omfattande standardiseringsarbete kring dataformat och interoperabilitet för öppna data i syfte att främja en ökad digitalisering, samverkan mellan myndigheter och bättre service till medborgare och företag och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning bör se över möjligheten att skapa en kategori av allmänna handlingar som är öppna data i utgångsläget (open by default) och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning bör se över möjligheten att införa en nationell digital plattform för säker överföring av information där medborgare och företag kan koppla upp sig mot en gemensam portal för kontakt med kommuner, regioner och myndigheter och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kommunallagen och deltagande på distans vid sammanträden och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning bör se över hur en svensk motsvarighet till "once only" kan implementeras i Sverige så att medborgare endast ska behöva överlämna information till myndigheter vid ett enda tillfälle, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att göra centrala upphandlingar med möjlighet till avrop av standardiserade it-system och it-verktyg för statliga myndigheter, regioner och kommuner och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Statskontoret i uppdrag att göra en genomlysning av de statliga myndigheterna för att se vilken

effektiviseringspotential som finns kopplad till digitalisering och artificiell intelligens och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Digitaliseringen av samhällen har tagit fart och de länder som inte aktivt verkar för att ligga i framkant faller efter i utvecklingen. Tyvärr finns tecken på att Sverige har svårt att behålla sin tidigare position i digitaliseringens framkant när den internationella konkurrensen hårdnar. Därför krävs nu breda och kraftfulla åtgärder från såväl staten som kommuner och näringslivet för att Sverige ska kunna hävda sin konkurrenskraft långsiktigt i digitaliseringens tidevarv.

Den pandemi som i skrivande stund fortfarande kraftigt påverkar vårt samhälle har lett till att vi lärt oss nya sätt att träffas, hålla möten och utnyttja digitaliseringens möjligheter. Pandemin har gjort att vi som samhälle tagit ett stort språng i mognad att hantera teknikens möjligheter, och arbetslivet kommer sannolikt aldrig att bli sig likt igen. Företag såväl som myndigheter överväger på goda grunder behovet av stora dyra kontor när distansarbete visat sig fungera över förväntan på många arbetsplatser. Samtidigt riskerar andra värdefulla företeelser att gå förlorade om fysiska möten och fysiska arbetsplatser inte återkommer i tillräckligt hög grad. Framtiden får utvisa hur dessa förändringar kommer att prägla företags och myndigheters arbetsmiljö och förutsättningar, men vi kan redan nu konstatera att de som inte tar sig an digitaliseringens fördelar kommer att hamna på efterkälken. För en svensk regering måste det vara prioriterat att Sverige ska ligga i digitaliseringens framkant även när hela världens länder nu tar stora steg framåt.

Digitaliseringen handlar till stor del om att hantera stora mängder information och genom att göra informationen begriplig, kombinera den med andra data och erbjuda smarta lösningar på komplicerade problem skapa ett värde för användaren. Våra statliga och kommunala myndigheter behandlar i dagsläget oerhörda mängder värdefull information som är tillgänglig enligt offentlighetsprincipen men inte på ett sätt som är lätt att hantera för en dator. Arbetet med öppna data är ett sätt att råda bot på detta där information i form av statistik, geografiska data, ekonomi och mycket mer kan tillhandahållas i ett maskinavläsbart format. Detta gör att informationen lättare kan användas av såväl andra myndigheter som näringsliv, journalister och även privatpersoner. Möjligheten att snabbt komma åt stora, systematiserade datamängder och även att kombinera dessa med andra data kan skapa stora effektiviseringsvinster och värden för såväl offentlig förvaltning som privat sektor. Exempel på detta är de nyttor som uppstått när Lantmäteriet har lämnat ut fler och fler geografiska data i form av öppna data.

I arbetet med att göra allt mer information hos våra myndigheter till öppna data måste avvägningar göras mellan intresset av att tillgängliggöra informationen och risker som denna form av större informationssammanställningar innebär. Det kan påverka såväl den personliga integriteten som myndigheternas egna informationssäkerhet på ett negativt sätt om flera tillsynes okända data kombineras om de tillsammans exempelvis skapar förutsättningar att kartlägga enskilda personers förehavanden i alltför stor utsträckning. Det kan också underlätta för främmande makt att kartlägga Sveriges styrkor och svagheter om känslig information lämnas ut som öppna data. Därför måste alltid en intresse-

avvägning göras ur ett bredare perspektiv än endast rörande den enskilda datamängden när ny information lämnas ut som öppna data.

Moderaterna vill därför att alla myndigheter ska få i uppdrag att arbeta strategiskt för att öka utbudet och tillgängligheten till öppna data med beaktande av såväl informations-säkerhet som den personliga integriteten.

Sverige har en lång tradition av kommunalt självstyre som vi moderater vill slå vakt om. Det är ett viktigt inslag i vår demokrati som skapar närhet till de fattade besluten och som möjliggör ett ansvarsutkrävande från de lokala företrädarna samt även ger uttryck för de lokala variationerna i opinionen. Samtidigt innebär detta att Sveriges kommuner och regioner behandlar samma sorts data som om de ska lämnas ut i form av öppna data kan komma att bli alltför olika i hur data formateras, vilket skapar problem när data ska sammanställas över kommungränserna. Detta gäller även statliga myndigheter som kan ha information som överlappar eller liknar data som andra myndigheter/kommuner har och lämnar ut. Därför behövs ett omfattande standardiseringsarbete som innebär att kommuner och myndigheter ska lämna ut sina öppna data i standardiserade format varför en statlig samordning av detta bör finnas.

Dagens regelverk för allmänna handlingar innebär bland annat att alla handlingar som upprättats på eller inkommit till en myndighet kan komma att lämnas ut efter en sekretessprövning av handlingens innehåll. Detta tillvägagångssätt innebär vissa svårigheter när en eller flera handlingar ska tillhandahållas som öppna data. Dels innebär det att varje enskild handling som ingår i en större datamängd ska sekretessprövas, dels innebär det att olika offentliga aktörer kan göra olika tolkningar eller prioriteringar av vad som ska offentliggöras som öppna data. Därför bör en utredning se över möjligheten att skapa en kategori av öppna data i utgångsläget (s.k. open by default) där en samordnande myndighet kan besluta att alla data av en viss sort ska offentliggöras som öppna data av de myndigheter som handhar denna sorts information. På så vis blir utlämnandet av öppna data enhetligt och omotiverade lokala variationer i vilken information som tillgängliggörs som öppna data kan minska. Detta möjliggör dels relevanta jämförelser på ett helt nytt sätt mellan myndigheter, kommuner och regioner, dels journalistisk granskning då stora mängder information kan bearbetas på ett överblickbart sätt. När tillgången till data ökar för såväl privatpersoner som journalister utökas även transparensen i statlig och kommunal förvaltning till gagn för vår demokrati.

Under den pågående pandemin så har arbetet inom våra kommuner och statliga myndigheter förändrats på många sätt för att minska smittspridningen. En stor förändring är att allt fler sammanträden har hållits med deltagare på distans, något som i många organisationer inte hade skett innan pandemins utbrott. Detta har inneburit ett stort steg framåt för inte minst många kommuner som hållit såväl fullmäktige- som nämndsammanträden med flera eller alla ledamöter på distans. Den stora omställningen har lett till flera överklaganden av beslut och i många avseenden så verkar kommunerna ha klarat förändringen bra. Det finns dock några områden där regeringen bör agera för att förbättra förutsättningarna för våra kommuner att hantera situationer som den som infunnit sig under pandemin. Kommunallagen har en, i förhållande till exempelvis riksdagsordningens reglering av utskottssammanträden på distans, skarp reglering av vilka krav som ställs för att deltagande på distans ska vara möjligt där kravet på "likvärdiga villkor" är centralt. På marknaden idag finns väldigt få om ens några mjukvaruplattformar för videokonferenser som uppfyller de krav som ställs i kommunallagen och som samtidigt möter kraven om hantering av personuppgifter som ställs inom ramen för Europeiska unionen. GDPR och domen Schrems II gör att många av de mjukvaror som kommunerna idag

använder för att uppfylla kommunallagens krav om ”likvärdiga villkor” vid deltagande på distans leder till att kommunerna istället riskerar att inte leva upp till kraven i GDPR och riskerar att inte följa EU-domstolens avgörande i Schrems II. Regeringen bör, bland annat därför, skyndsamt agera för att förändra kommunallagen så att en mer ändamålsenlig reglering av deltagande på distans vid politiska sammanträden kommer till stånd samt agera inom EU för att de negativa konsekvenserna för svenska företag och myndigheter av Schrems II-domen i möjligaste mån ska kunna undvikas framgent.

Den digitala utvecklingen har förändrat hur vi kommunicerar med varandra. Det fysiska brevet blir mer och mer undantag när ett meddelande ska skickas mellan två personer, företag eller myndigheter. Sverige har kommit långt, men andra länder, exempelvis Estland, har kommit avsevärt mycket längre när det gäller att skapa standardiserade kontakter mellan myndigheter och enskilda. I Estland kallas systemet X-Road och gör att man som enskild kan genomföra alla sina myndighetsärenden digitalt förutom att gifta sig, skilja sig och köpa/sälja fastigheter. Information som man som enskild lämnar behöver endast lämnas vid ett tillfälle varefter samtliga myndigheter kan ta del av den efter behov, så kallat once only. Detta gör det enklare såväl för medborgare som för myndigheter att hantera kontakterna sinsemellan och det skapar även stora effektiviseringar i hur myndigheterna arbetar. Vi moderater vill se att Sverige tar samma eller liknande steg i hur man arbetar med att effektivisera myndigheternas medborgarkontakter, inte nödvändigtvis genom att implementera just systemet som Estland har valt även om syftet är detsamma. Samtliga myndigheters tjänster som erbjuds medborgarna bör också så snart det är möjligt tillhandahållas så digitaliserat som är möjligt och lämpligt med tanke på myndighetstjänstens natur och vilken målgrupp den riktar sig mot. Det är för oss moderater viktigt att säkerställa att digitaliseringens framgångar inte får bli enskildas motgångar, varför enskildas begränsade möjligheter att nyttja digitala verktyg måste respekteras och andra lösningar erbjudas. Mot bakgrund av detta vill vi moderater att en utredning tillsätts i syfte att införa en nationell digital plattform för säker överföring av information där medborgare och företag kan koppla upp sig mot en gemensam portal för kontakt med kommuner, regioner och myndigheter. Det bör även utredas hur en motsvarighet till ”once only” kan implementeras i Sverige.

Målet för den offentliga förvaltningens kommunikation med medborgare och företag bör på sikt vara att kommunikationen som huvudregel sker digitalt. Alla offentliga tjänster så långt det är möjligt och lämpligt ska kunna erbjudas digitalt.

Inom svensk offentlig förvaltning görs varje år stora inköp av datasystem för att stödja och utveckla verksamheten. Det krävs stor kunskap för att upphandla denna sorts system, och många liknande system med samma eller snarlika uppgifter upphandlas av flera olika aktörer med försämrade samverkansförutsättningar som följd. Staten som stor inköpare har goda möjligheter att genom sin samlade storlek skapa god kostnadseffektivitet och möjliggöra standardiserade lösningar som gör det enkelt för myndigheters olika it-miljöer att kommunicera med varandra. Detta är en samordningsvinst som behöver belysas mer och om möjligt utnyttjas till fördel för såväl statliga som kommunala myndigheter. Därför bör regeringen ta initiativ till att se över möjligheten att göra fler centrala upphandlingar med möjlighet till avrop av standardiserade it-system och verktyg för statliga myndigheter och kommuner.

I digitaliseringen av våra myndigheter är ledarskapet avgörande för utfallet och det är därför avgörande att myndigheternas ledningar är kunniga om och villiga att arbeta med dessa frågor. Moderaterna anser därför att det ska vara en viktig komponent i rekryteringen av generaldirektörer att kandidaterna har vilja och förmåga att leda det

digitala omställningsarbetet på den aktuella myndigheten. Vi anser också att det är av vikt att styrningen av samtliga myndigheter inkluderar tydliga direktiv om digitalisering för att takten i digitaliseringsarbetet ska öka.

AI (artificiell intelligens) är ett teknikområde på frammarsch med ett flertal tillämpningsområden inom den offentliga verksamheten. Det är därför i det allmännas intresse att noga bevaka utvecklingen inom AI för att kartlägga möjligheter och risker med tekniken dels för att Sverige ska kunna ligga i framkant, dels för att säkerställa att regering och riksdag vidtar de regulatoriska åtgärder som krävs för att AI-tekniken inte ska få oönskade konsekvenser för samhället eller enskilda. Moderaterna har tidigare föreslagit flera åtgärder inom området så som ett nationellt forskningscentrum för AI, men anser därutöver att Statskontoret bör få i uppdrag att göra en genomlysning av de statliga myndigheterna för att se vilken effektiviseringspotential som finns kopplat till digitalisering och AI.

Karin Enström (M)

Ida Drougge (M)

Erik Ottoson (M)

Lars Jilmstad (M)

Annicka Engblom (M)

Ulrika Karlsson (M)